

Is er toekomst voor politieke congressen?

Patrick Stouthuysen

Politicooloog aan de VUB

Je zou er moedeloos van worden. Er wordt voortdurend gezeurd over het gebrek aan visie en de afwezigheid van ideeën in de politiek. En dan houdt de SP een ideologisch congres en lees je de dagen erna in de krant alleen verhalen over wie in het najaar de meeste kans maakt om partijvoorzitter te worden en hoe de kansen liggen voor een parse coalitie. Over de ideologische heroriëntatie van de partij vind je vrijwel niets. De vele tientallen mensen die, in de twee jaar die aan het congres vooraf gingen, teksten schreven en bediscussieerden, de honderden congresgangers die over de talloze resoluties stemden, hadden dus net zo goed kunnen thuisblijven of met z'n allen een potje kleurenwiezen.

De resultaten van het Toekomstcongres waren nochtans opmerkelijk. De partij-ideologie werd ingrijpend gemoderniseerd. Wie daaraan twijfelt, herleest best de oude teksten. In eenvoudige taal uitgedrukt: de SP stond tot voor kort, op papier althans, voor net dezelfde dingen als Labour in de donkere dagen vóór Blair.

De Britse hervormers hadden vele jaren van harde en onverzoenlijke interne strijd nodig om het ideëngoed van hun partij bij te sturen. Wie de politicologische literatuur kent, weet dat het meestal zo gaat. Partij-organisaties zijn traag, log en behoudsgezind. Pas onder de druk van de omstandigheden zullen ze het roer omgooien. Meestal moet een partij eerst door een diep dal vooraleer oude vormen en gedachten worden losgelaten. Labour verloor zes verkiezingen op rij en stond politiek volledig buitenspel. Pas nadat linkse en rechtse dissidenten - al dan niet vrijwillig - de partij verlieten, konden de hervormers aan de slag.

Niets van dat alles bij de Vlaamse socialisten. Er stonden geen fracties met getrokken messen tegenover elkaar. Er werden geen minderheden

geëxcommuniceerd. Niemand verliet het congres met slaande deuren. Misschien is het precies die afwezigheid van drama die het voor de politieke commentatoren oninteressant maakt. 'Iedereen akkoord' is immers géén nieuws.

Er is echter meer. In dit land worden partijprogramma's niet ernstig genomen. De inhoud van een politieke boodschap wordt als verwaarloosbaar beschouwd. Zowel politici, pers als publiek zijn ervan overtuigd dat het in de politiek alleen over machtsaanspraken gaat. Vandaar dat congres teksten blijkbaar enkel vragen oproepen van het genre "wie heeft er belang bij", "wie wordt beter van deze politieke zet".

Ideologische congressen, zo vrees ik, staan haaks op onze politieke cultuur. Partijprogramma's, intentieverklaringen en langetermijnperspectieven: daar vallen we niet van achterover. De soep wordt toch nooit zo heet gegeten. Echte politiek staat niet op papier. Dat is iets van machtsverhoudingen en compromissen. Wie projecten en actieplannen ook maar één moment serieus neemt, bewijst dat hij of zij de knepen van het vak nog niet beheerst.

Je kan je effectief de vraag stellen waarom een politieke partij beginselen of programma's nodig heeft. Voor sommigen is die vraag vandaag zelfs niet meer aan de orde. Zo poneerde Bert Anciaux, bij de voorstelling van het project ID 21, dat de nieuwe beweging met "beelden" in plaats van teksten ging werken. Hans Van Mierlo, het grote voorbeeld van alle politieke vernieuwers, drukte het ooit nog krachtiger uit. "Het karakter van een partij wordt bepaald door personen die vooraan staan en dat karakter kan dus wisselen. Moeten we niet zeggen: we maken geen partijprogramma, we maken een houding? Dan kun je als kiezer zeggen: ik kies je, want ik vertrouw je".

Op het eerste gezicht valt er voor dat standpunt wel wat te zeggen. Zijn we er immers niet allemaal van overtuigd dat het tijdperk van de grote verhalen voorbij is? Zou de wereld niet beter draaien als we die vervelende principes en ideologieën achterwege lieten en gewoon pragmatisch aan de slag gingen? Trouwens, kiezers hebben ook van langsom minder boodschap aan beginselen en programma's. Mensen laten hun stemgedrag in toenemende mate bepalen door specifieke thema's, door personen en door campagnes. Ideologische partijen hebben afgedaan.

Een paar jaar terug speelde Hans Van Mierlo met het idee om naar de kiezer te trekken met de slogan "D'66 staat nergens voor". Minder avontuurlijke partijleden staken daar een stokje voor. Gelijk hadden ze. Partijen kunnen immers niet zonder beginselen en programma's. En daar zijn goede redenen voor. De meeste van die redenen hebben evenwel minder met de kiezer, dan met het interne en externe functioneren van de partij te maken.

Een partijprogramma richt zich niet in eerste instantie tot de kiezer. De kiezers die, vooraleer ze hun stem uitbrengen, alle programma's lezen en vergelijken zijn uiterst zeldzaam, zonet onbestaande. Partijprogramma's zijn bestemd voor de leden en het kader. Ze moeten het mogelijk maken prioriteiten te leggen, strategieën te bepalen en de besluitvorming te stroomlijnen. Op basis van het programma kunnen met andere partijen onderhandelingen worden gevoerd en bestuursakkoorden gesloten. Bovendien - en ook dat is niet onbelangrijk - vormt het programma de basis waarop vertegenwoordigers en mandatarissen ter verantwoording kunnen worden geroepen. Zonder programma, geen partij.

Programma's zijn beperkt houdbaar. Beginselen hebben een langere levensduur. Beginselen zijn de bestaansgrond van een partij. Ze vormen de inspiratie voor de politiek. Ze geven zin en betekenis aan het vaak saaie, weinig directe resultaten opleverende militantenwerk. Ze vormen een leidraad in de doolhof van de concrete actualiteit. Ze geven houvast, ze fungeren als een kompas, ze maken het mogelijk positie te kiezen in de talloze concrete dossiers die voortdurend komen aangewaaid. Zonder beginselen,

zo beweert de Nederlandse politicoloog Ruud Koole, kunnen partijen hun afwegingsfunctie niet meer vervullen. Alles is dan evenveel waard. Dan verworden politieke partijen tot postorderbedrijven en gaat iedere consistentie in de politieke besluitvorming verloren.

En wat is de plaats van politieke congressen in dit alles? Het partijcongres is en blijft de plek waar de afstemming van beginselen en programma plaatsvindt, waar de toetsing van het beleid aan het programma gebeurt. Moet dat noodzakelijk onder de vorm waaronder dat vandaag gebeurt? Vermoedelijk niet. Het is best denkbaar dat er aan de formule wordt gesleuteld. Misschien kan er efficiënter worden gewerkt. Misschien maakt, op termijn, de nieuwe informatie-technologie meer interactie mogelijk. Maar, laten we daar duidelijk in zijn, zonder congressen houden partijen op partij te zijn.

Het is merkwaardig dat je, in een tijd waar de noodzaak van beginselen, programma's en congressen steeds meer in vraag wordt gesteld, in het bedrijfsleven precies een trend in de omgekeerde richting ziet. Elk zichzelf, de consumenten en aandeelhouders respecterend bedrijf, houdt er vandaag een *mission statement* op na. Van dat soort beginselverklaringen gaat, zo leert de managementliteratuur, een sturend en een bindend effect uit. Ze geven richting aan de activiteiten en ambities van het bedrijf. Ze beklemtonen de identiteit, de interne cultuur en de basiswaarden van een organisatie.

Hans Banens, een Nederlands organisatieadviseur, maakte een analyse van de *mission statements* van een groot aantal bedrijven. Beginselverklaringen, zo concludeerde de onderzoeker, zijn op zichzelf nauwelijks in staat een bijdrage te leveren aan het richtinggevoel van een organisatie. Een goede discussie over die beginselen wel. In de bedrijven zou dan ook meer over beginselen moeten worden gepraat, zouden meer brede gesprekken, los van de actuele kortetermijnbeslissingen, moeten worden gevoerd. In de bedrijfswereld zouden, kortom, meer politieke congressen moeten plaatsvinden...